

Методичні рекомендації про викладання «Підприємництво і фінансова грамотність» (8 клас) (Соціальна і здоров'язберезувальна освітня галузь)

Необхідність підвищення фінансової грамотності молоді – одне з пріоритетних завдань державної політики. Низький рівень фінансової грамотності не дозволяє більшості українським громадянам ефективно розпоряджатися своїми доходами та заощадженнями, правильно оцінювати можливі фінансові ризики. Вони часто стають жертвами фінансового шахрайства. Тому розв'язуванню даних проблем сприятиме шкільний курс «Підприємництво і фінансова грамотність» (8 клас) який впроваджується як обов'язковий предмет у всіх закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році.

Метою курсу є формування вмінь учнів інтегрувати набуті знання з математики, інформатики, економіки, історії, права тощо для розв'язування життєвих проблем, пов'язаних з забезпеченням власного і суспільного безпечного добробуту.

Для викладання навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» пропонується педагогам перелік модельних навчальних програм, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

1. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор – Панченко С.Ю.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surli.li/fgfqsw>.

2. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Буяк Р.Р., Гнатишин О.М., Сухінська В.О., Сливка Є.М.) (наказ МОНУ від 14.08.2024 №1138): <https://surli.cc/fxipve>.

3. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Кузнєцова А.Я., Довгань А.І., Часнікова О.В., Шніцер О.П., Тригуб О.В., Гірченко Т.Д., Шабанова О.В., Харченко А.М., Нагайчук Н.Г.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surli.li/wazdul>.

4. Модельна навчальна програма «Підприємництво та фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори – Беспалко І.В., Войтицька Л.В., Тригуб О.В., Ролік В.А.) (наказ МОНУ від 24.12.2024 №1787): <https://surli.lt/mljrby>.

Зміст навчального курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» відповідає віковим, загальнонавчальним і психологічним особливостям учнів, що дає можливість педагогам, поєднуючи з активними методами навчання, сформувати в учнів ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї; здатності до активної участі в житті суспільства, навичок керування

власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатності працювати в команді для планування й реалізації проєктів, які мають суспільну або фінансову цінність, тощо.

Варто зазначити, що головною ідеєю інтегрованого курсу у 8-му класі є виховання й розвиток в учнів інтересу до пізнання та самостійного вивчення основ сфери фінансів, тому дуже важливо організувати цей процес під керівництвом учителя, а не забезпечувати учнів готовими знаннями. Реалізувати цю ідею педагоги зможуть, запроваджуючи в освітньому процесі дослідницькі методи та організовуючи навчання на основі вирішення різноманітних наукових і практично-життєвих ситуацій.

У ході навчання у 8-му класі педагоги повинні навчити учнів досліджувати фінансову галузь та формувати знання:

- як обчислювати та грамотно розподіляти власний бюджет;
- як нараховуються пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг;
 - що таке монетизація пільг і субсидій та як з урахуванням їх оплатити житлово-комунальні послуги;
- як перевірити правильність сум, зазначених у повідомленнях про оплату рахунків;
- у які проєкти вигідно вкладати гроші;
- де і як можна позичити гроші на вигідних умовах тощо.

Організація освітнього процесу викладання інтегрованого курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має практичне спрямування, яке реалізується в ході пошуку необхідної інформації, проведення експериментів, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язування ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та проведення досліджень з опрацюванням науково-популярної літератури, нормативно-правових документів, навчально-дидактичних джерел, інтернет-ресурсів тощо. Використання зазначеної діяльності допоможе педагогам розвинути в учнів уміння і навички роботи з джерелами інформації, а також передбачає виконання поставлених соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення мінідосліджень, дискусій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, підготовку презентацій і виступів, виконання творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень тощо.

Мета проведення цих робіт може бути різною: організаційною, мотиваційною, корегувальною, контролюючою, підсумовуючою тощо. Рекомендуємо застосовувати доцільні для певних видів діяльності форми роботи учнів: індивідуальну, парну, групову, фронтальну.

З метою формування умінь та ставлень здобувачів освіти передбачено виконання практичних робіт, що дасть можливість закріпити та розвинути навички фінансової культури та підприємницької діяльності. Рішення щодо оцінювання практичних робіт (усіх чи вибірково) приймає вчитель. Ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу сприяють також фінансово-економічні, навчальні й сюжетно-рольові ігри та моделюючі

й тренінгові вправи.

Одним із видів навчальної діяльності, що передбачені в модельних програмах, є учнівські дослідження, проекти, тематику яких педагоги можуть змінювати або трансформувати в межах вивчення відповідної теми з урахуванням матеріально-технічного забезпечення в закладі освіти, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості учнів класу, інтересів дітей тощо. Форму виконання учнівських досліджень та проєктів учитель може обирати самостійно: кількість учасників (індивідуальні, групові, парні); термін виконання (короткострокові – виконують на уроці, середньострокові – виконують від тижня до місяця, довгострокові – виконуть довше ніж один місяць); оформлення результатів (мультимедійна презентація, відеоролик, лепбук, брошура, інфографіка, реферат, буклет, стіннівка, інформаційний бюлетень тощо). Результати дослідження, проєктів учнів учитель оцінює під час презентації, демонстрації, оприлюднення напрацьованих ідей.

Слід зазначити, що значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології, які педагоги можуть застосовувати в ході навчання: проблемного, особистісно орієнтованого характеру, перевернутого навчання, критичного мислення, інформаційно-комунікаційні тощо.

Оцінювання результатів навчання з курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має бути орієнтовано на вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти [1], та спрямовано на перевірку ключових компетентностей, загальних та конкретних результатів навчання, які передбачають, що учень:

- взаємодіє з іншими особами в усній формі, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема в текстах нормативно-правових актів, договорів, угод тощо, та використовує інформацію для збагачення власного досвіду й визначення вигідних умов;
- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі;
- у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримуючись норм літературної мови;
- пізнає сфери фінансів засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію економічного змісту;
 - усвідомлює закономірності, що відбуваються в економічній сфері, відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства;
 - розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем економічного змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами);
 - знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
 - усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і

цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як споживач;

- турбується про особисту безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становлять загрозу для власного і суспільного життя та добробуту;

- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для забезпечення безпеки й добробуту власних та інших осіб;

- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту власних та інших осіб;

- мислить хронологічно, орієнтується в часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами в економіці, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни в житті суспільства;

- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства і економіки;

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей в економічній сфері в контексті відповідних епох;

- усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає формувальне та підсумкове оцінювання.

Під час організації формувального оцінювання на уроках з «Підприємництва і фінансової грамотності» рекомендуємо врахувати [4]:

1. Важливе оцінювання процесу, а не лише результату.

- ✓ Спостерігайте за тим, як учні планують, аналізують і ухвалюють фінансові рішення. Наприклад, якщо, складаючи бюджет, учень обґрунтовує необхідність більше заощаджувати на довгострокові цілі, а не на розваги, варто звернути увагу на цей момент.

- ✓ Хваліть дітей за спроби та ініціативу, навіть якщо результат не є ідеальним. Наприклад, учень запропонував зменшити витрати на харчування, купуючи продукти в магазинах із великими знижками. Хоча ідея не врахувала потреби у збалансованому харчуванні, варто похвалити за спробу знайти шляхи економії та запропонувати обговорити, як зробити цей підхід більш реалістичним.

2. Чітко формулюйте критерії оцінювання.

Перед початком виконання завдання поясніть, за якими критеріями ви будете оцінювати результат. Приклад критеріїв для завдання «Мій бюджет на місяць»:

- правильність класифікації доходів і витрат;
 - уміння застосувати один із запропонованих методів ведення бюджету
- коректність і правильність обчислень.

3. Надавайте конструктивний зворотний зв'язок.

- ✓ Після виконання завдання обговоріть з учнями їхні результати: що вони зробили правильно, а які аспекти потребують вдосконалення.

Використовуйте позитивні формулювання. Наприклад, замість «Ти розрахував бюджет неправильно» краще підтримати учня:

«Добре, що ти включив усі регулярні витрати. Поміркуймо, які ще непередбачувані витрати варто врахувати».

✓ Підтримуйте позитивні зміни та закріплюйте корисні фінансові звички. Наприклад:

«Ти добре спланував бюджет на місяць. Не забувай враховувати заощадження на майбутнє. Почни відкладати хоча б 10% від своїх доходів».

4. Рефлексія та самооцінювання.

Наприкінці уроку важливо, щоб учні проаналізували свій прогрес. Для цього можна поставити їм такі запитання:

✓ Що тобі вдалося зробити за урок?

✓ Які нові знання та навички, здобуті на уроці, ти будеш використовувати в житті?

✓ Що нового про банківські рахунки ти зможеш розказати після уроку батькам або друзям?

В умовах сучасних викликів варто надавати увагу й емоційному стану учнів. Запитуйте про їхні самопочуття та настрої на початку й наприкінці уроку. Для цього вам можуть стати в пригоді різні шкали (наприклад, смайлики, термометр настрою, погода настрою тощо).

Ефективними інструментами формувального оцінювання є:

- чеклисти – формуляри, у яких діти зможуть фіксувати свої навчальні досягнення за певний період часу (тиждень, місяць, рік);

- самооцінювання – шкала для визначення рівня оцінювання вмінь чи навичок учнів. Наприклад: 1 – не маю бажання заощаджувати; 2 – потребую допомоги, щоб розрахувати суму заощаджень; 3 – розраховую суму заощаджень, але припускаюся помилок; 4 – правильно розраховую суму заощаджень; 5 – заощаджую впевнено та креативно;

Інтеграція теми енергоефективності — це крок до формування у молоді відповідального ставлення до енергоресурсів та сталого розвитку країни.

Ефективне навчання курсів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у 8 класі НУШ ґрунтується на врахуванні індивідуальних потреб учнівства, підтримці активного навчання та розвитку галузевих та ключових компетентностей.

Важливо, щоб учительство створювало умови для самореалізації кожного учня/учениці в безпечному й підтримувальному середовищі.